

БИБЛИОЗОНА

Број 8
Година 2020

ЧАСОПИС ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО, ИНФОРМАТИКУ И КУЛТУРУ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ "СТЕВАН СРЕМАЦ" НИШ

ISSN 2217 - 2351

Библиозона
часопис за библиотекарство, информатику и културу
Број 8, 2020
Излази годишње

Издавач:

Народна библиотека „Стеван Сремац“
Боривоја Гојковића 9, 18000 Ниш
Тел: 018/511-403; 511-405; 511-410
Факс: 018/250-188
www.nbss.rs
e-mail: biblioteka@nbss.rs

За издавача:

Соња Шуковић, директор

Главни и одговорни уредник:

Александра Ацић

Редакција:

Соња Шуковић
Славица Младеновић
Јована Славковић
Ивана Петковић

Лектура и коректура

Маја Новаковић
Александра Ацић

УДК класификација

Маја Новаковић

**Компјутерска обрада, прелом текстова
и идејно решење корица:**

Александра Ацић

На корици

Графика из Кабинета графике Народне библиотеке „Стеван Сремац“ Ниш
„Астрално тело“
Јармила Вешовић Ру

Штампа:

Пунта, Ниш

Тираж: 100

ISSN 2217 - 2351

Б И Б Л И О З О Н А

ЧАСОПИС ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО, ИНФОРМАТИКУ И КУЛТУРУ

Број 8 (2020)

Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш
2020

Садржај:

Реч уредника.....	7
Весна Абадић, Марија Гордић БИБЛИОТЕКАРСКА БЛОГОСФЕРА КАО „НОВО МЕСТО“ ИНФОРМИСАЊА.....	9
Милица Стевановић БОРБА ПРОТИВ ЛАЖНИХ ВЕСТИ ШТА БИБЛИОТЕКЕ (НЕ) МОГУ ДА УЧИНЕ?.....	19
Enes Škrgo ZAVOĐENJE ANDRIĆEVIH KNJIŠKIH ZONA Biblioteka Memorijalnog muzeja – Rodna kuća Ive Andrića.....	27
Драгана Исаиловић МЕДИЈСКО – ИНФОРМАЦИОНА ПИСМЕНОСТ СРЕДЊОШКОЛАЦА У РАСИНСКОМ ОКРУГУ.....	31
Ahmet Altay TÜRKİYE’DE YARATICI HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETLERİNDE ÖNCÜ BİR İSİM: EŞEKLİ KÜTÜPHANESİ MUSTAFA GÜZELGÖZ.....	38
Ахмет Алтай; превела с енглеског Драгана Љујић ЗАЧЕТНИК УСЛУГА У ЈАВНИМ БИБЛИОТЕКАМА ТУРСКЕ: МУСТАФА ГУЗЕЛГОЗ.....	48
Нина Васильевна Пономарева АРХИВЫ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БИБЛИОГРАФОВ В НАУЧНЫХ БИБЛИОТЕКАХ РОССИИ.....	58

Нина Васильевна Пономарева; превела с руског Мима Живковић АРХИВИ ДОМАЋИХ БИБЛИОГРАФАРА У НАУЧНИМ БИБЛИОТЕКАМА РУСИЈЕ.....	64
Маркова Татьяна Борисовна КУЛТУРНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЧТЕНИЯ: ИСТОРИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЧЕЛОВЕКА И КНИГИ.....	70
Маркова Татјана Борисовна; превела с руског Мима Живковић КУЛТУРОЛОШКЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ЧИТАЊА: ИСТОРИЈА ИНТЕРАКЦИЈЕ ЧОВЕК–КЊИГА.....	79
Искра Цветанска БИБЛИОТЕКАТА КАТО ЦЕНТЪР ЗА БЕЗОПАСНО СЪХРАНЕНИЕ НА КОЛЕКЦИИТЕ И ТЯХНОТО ОПАЗВАНЕ.....	86
Искра Цветанска; превела с бугарског Елизабета Георгијев БИБЛИОТЕКА КАО ЦЕНТАР ЗА БЕЗБЕДНО СКЛАДИШТЕЊЕ КОЛЕКЦИЈА И ЊИХОВУ ЗАШТИТУ.....	93
Йолина Христова НОВИ ДЕЙНОСТИ И УСЛУГИ В РЕ „АПРИЛОВ-ПАЛАУЗОВ“– ГАБРОВО В УСЛОВИЈАТА НА ДИНАМИЧНАТА ОБЩЕСТВЕНА И ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА.....	100
Јолина Христова; превела с бугарског Елизабета Георгиев НОВЕ АКТИВНОСТИ И УСЛУГЕ У РЕГИОНАЛНОЈ БИБЛИОТЕЦИ „АПРИЛОВ-ПАЛАУЗОВ“ ГАБРОВО У УСЛОВИМА ДИНАМИЧНОГ И ИНФОРМАЦИОНОГ ОКРУЖЕЊА.....	104
Александар Радовић БИБЛИОТЕКЕ У ОКРУЖЕЊУ НОВИХ МЕДИЈА.....	108
Оливера Настић “ARLIS/NA 47 TH ANUAL CONFERENCE: ARTS: IN/SITE • INSIGHT • INCITE • IN SIGHT“.....	111
Ирена Зечевић, Тамара Малешев ДИГИТАЛИЗАЦИЈА У ФУНКЦИЈИ ЧУВАЊА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА.....	115
Гордана Ђилас ЧИТАЊЕ ЈЕ ПОТРАГА ЗА ЛЈУБАВЉУ.....	117

Ахмет Алтаи
Факултет за књижевност
Универзитета у Бартину, Бартин, Турска
ahmetaltay57@hotmail.com
Превела с енглеског Драгана Љујић

УДК 02 Гузелгоз М.
02(560)“19”
НИБИС ИД 139397

ЗАЧЕТНИК УСЛУГА У ЈАВНИМ БИБЛИОТЕКАМА ТУРСКЕ: МУСТАФА ГУЗЕЛГОЗ

Сажетак

У овом раду биће представљен живот и рад библиотекара Мустафе Гузелгоза (Mustafa Güzelgöz, 1921-2005) који је педесетих година прошлог века у непроходна планинска села у Турској допремао књиге на магарцу. Он се, у исто време, бавио и развојем услуга у области библиотекарства. Данас се име Мустафе Гузелгоза везује за причу о „библиотекару са магарцем”. Сем допремања књига по планинским селима округа Ургуп, остао је упамћен и по свом квалитетном раду и иновативним услугама које је посветио како Ургупу, тако и турском библиотекарству уопште. У обављању свог посла, Гузелгоз се сусретао са многим тешкоћама и невољама, трудећи се да побољша и унапреди услове библиотекарског позива. Он је прави пример библиотекара искрено посвећеног свом послу. Са оваквим одликама, постао је инспирација не само библиотекарима у Турској, већ и иностраним колегама. Овај рад има за циљ да библиотекарима из Србије представи драгоцен допринос Мустафе Гузелгоза у библиотекарству Турске и услугама које је у овој области развио.

Кључне речи: Мустафа Гизелгоз, турско библиотекарство, иновације

Увод

У свакој професији важно је знати ко су њени прави зачетници, које су препреке имали на свом професионалном путу и какав су допринос дали за унапређење свог позива. Сагледавање животног пута и рада стручњака који су живели у прошлости и оставили свој траг, пружа предност за разумевање и анализу садашње ситуације у датој професији. Поред тога, упознавање са животом, искуством и радом зачетника у разним областима, представља и кључни подстицај за стручњаке из тих области.

Библиотекарство је настало као потреба човечанства за стицањем знања и информација. Мада почeci ове струке датирају из доба развоја писма и библиотека, може се рећи да је ова делатност била позната и у најранијем историјском раздобљу. Темелји библиотекарства могу се наћи хиљадама година уназад. Библиотекарство је, од давнина па све до данас, као најстарија и цењена струка, изнедрило многе стручњаке.

Неке је покрио заборав времена, а неких се библиотекарска струка и друштво још увек сећа са поштовањем.

Мустафа Гузелгоз је обављао посао библиотекара педесетих и шездесетих година прошлог века у селима без воде, струје и путева, користећи као превозно средство магарце натоварене књигама. У овом раду биће истакнуте његове заслуге и допринос библиотекарској струци у Турској, као и услуге које је развио и које могу да послуже као пример и инспирација изван Турске. Рад има за циљ и да појасни значај и улогу Мустафе Гузелгоза у развоју библиотекарства у Турској.

„Библиотекар са магарцем” – Мустафа Гузелгоз и развој његових услуга

Мустафа Гузелгоз је рођен 1921. године у Ургупу, где је стекао основно и средње образовање. Како није био у ситуацији да настави са школовањем због новчаних потешкоћа својих родитеља, прелази у Истанбул где ради као службеник. Године 1940. одлази у војску и, због Другог светског рата, служи војни рок три и по године. Након завршеног војног рока, враћа се у Ургуп и почиње да ради као службено лице у библиотеци *Ürgüp Tahsin Ağa*, 1944. (Ataberk,1991, p.27)

Догађај који се десио првих година његовог службовања потпуно је променио његов професионални живот. Административни комитет, чији је члан био и Гузелгоз, налазио се у посети неком селу округа Ургуп, поводом отварања једног програма. Док су мештани указивали пажњу и даривали судију, тужиоца, учитеља, ветеринара, доктора, здравственог службеника и матичара, на њега нико није обраћао пажњу. Чак му нису понудили место где би сео. И поред непријатности, прихватио је овај догађај као нешто сасвим очекивано. Доктор лечи мештане, ветеринар врши преглед њихових животиња, док им остали службеници помажу да реше проблеме када оду до седишта округа. Људи поштују оне који им помажу својим услугама. Он се онда запитао: Зашто не бих био на услузи мештанима из мог краја? (Keseroğlu,1991, p.13)

Убрзо након овог догађаја, Гузелгоз је отпочео са радом. Прво је основао удружење за отварање библиотеке. Затим је прикупио имена становника округа Ургуп који су живели у већим градовима као што су Истанбул, Анкара, Измир и послао им писмо које је гласило овако:

„Драги суграђани, предузео сам посао око отварања библиотека у селима наше земље. Ако имате књиге које сте прочитали, пошаљите их нама. Људи одлазе, а књиге остају. Једног дана ће унук вашег унука доћи и рећи како и његов дека има своју књигу овде, потражиће је и наћи ће је, и сетиће се вас.”

Писмо које је послао дало је одјека, тако да су кутије пуне књига пристизале у библиотеку. Од поклоњених књига у селу Кареин оснива своју прву библиотеку. Покреће удружење за заштиту и унапређење библиотечке делатности у селу и обезбеђује потребне услуге. Након оснивања библиотеке у селу Кареин (Karain), стижу захтеви из других села за оснивање библиотека. Због све чешћих захтева, он одлази у главни град Анкару, у Главну управу за библиотеке и публикације, како би покушао да издејствује отварање библиотека по селима. После састанка са Азиз Беркером (Aziz

Berker), генералним директором за библиотеке и публикације, стиже му следећи одговор:

„Док многи окрузи у Турској немају библиотеке, ви желите да отворите библиотеке по селима? То је неизводљиво.” Међутим, Мустафа се није дао збунити. Тражи барем још једно радно место за службеника у библиотеци и каже: *„Остало ћу сам решити.”* Добивши тражено радно место, враћа се у Ургуп, обавља пословни разговор са подносиоцем за посао на месту службеника и каже: *„Запослићу Вас као службеника у библиотеци, али нећете радити у библиотеци. Сваког дана ћете допремати књиге у околна села на магарцу. Ако Вам то одговара, можете одмах кренути са радом.”* (İleri, 2018, p. 42-43).

Прича о „библиотеци на магарцу” почиње од тренутка када кандидат прихвата понуду Гузелгоза. Овај систем једноставно функционише. Кутија, која може да прими 200 књига, прикачи се на леђа магарца. Библиотечки радник свакодневно одлази у разна села да раздужи позајмљене књиге од корисника и испоручи им нове. Села у која се допремају књиге категорисана су према међусобној удаљености. Бележење броја позајмица и броја враћених књига уноси се у књигу позајмица коју библиотечки радник има код себе. Пре него што стигну књиге, чује се објава преко разгласа на џамији. Библиотечка услуга се обавља на централним местима као што је сеоски трг, двориште џамије или школе (Güzelgöz, 1959, p. 13-15). „Библиотека на магарцу”, покренута залагањем Мустафе Гузелгоза у Ургупу, значајно подиже стопу читаности. Према статистици из 1963. у области где живи 28.000 становника прочитано је 28.750 књига. Према истој статистици читаоци библиотеке показују највеће интересовање за књиге из књижевности, историје, религије, пољопривреде, здравља (Gezici..., 1991, p. 100-104).

Слика 1: „Библиотека на магарцу” у селима округа Ургуп⁵¹

Када је 1957. у националном часопису објављен чланак о Мустафи Гузелгозу и „библиотеци на магарцу”, Гузелгоз одмах постаје надалеко познат у Турској. Шездесетих година прошлог века ова библиотека привлачи интересовање и страних медија. Гузелгоз прима награду од комитета за међународни волонтерски рад (The Lane

⁵¹ <https://listelist.com/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz/> (приступљено 20. јануар, 2020)

Bryant International Volunteer Awards Committee), као најистакнутији од осталих кандидата, за несебично и добровољно залагање и нестицање личне добити.

Након што је добио награду, многи из Турске и иностранства почињу да посећују Ургуп, како би се упознали са Гузелгозом и системом рада ове библиотеке. У овом периоду расте подршка библиотеци у Ургупу. Године 1963. Министарство за економски развој поклања стари цип библиотеци. Међутим, возило се често квари и није погодно за услуге покретне библиотеке. Амбасадор САД поклања 1967. године пикап возило за потребе покретне библиотеке (Erdoğan, 1986, p. 42). Јавна библиотека округа Ургуп, која је до тада опслуживала кориснике у Ургупу и околних 36 села, користећи теглећи превоз од 5 магараца, 3 коња и једне мазге, сада почиње са коришћењем покљеног пикапа за потребе пружања услуга покретне библиотеке. Тим поводом је 1968. године свечано обележен престанак употребе теглећег превоза (Keseroğlu, 1991, p. 19-20).

Област библиотечног рада Мустафе Гузелгоза није покривао само услуге на терену. Он развија нове услуге како би привукао и долазак жена у библиотеку, с обзиром да примећује њихово неинтересовање. Обративши се добротворима, купује шиваће машине за библиотеку у Ургупу и за остале са њом повезане библиотеке. Покреће курсеве шивења одређеним данима у недељи. Купује књиге и часописе посвећене ручном раду, припремању хране, бризи о деци, вођењу кућних послова итд., како би привукао интересовање жена. Труди се да повећа њихову заинтересованост за читање, излажући часописе и књиге у просторијама где се одржавају курсеви. Обезбедивши одговарајући разбој за ткање ћилима у сеоској библиотеци за потребе мештана у селу Шахинефенди (Şahinefendi), подстиче сеоске жене да уче ткање на курсевима које он организује. У данима који буду долазили, ткање ћилима заузеће важно место у економском животу села.

Слика 2: Мустафа Гузелгоз, библиотекар са магарцем⁵²

У неколико сеоских библиотека, Гузелгоз ради и на објављивању зидних новина. Зидне новине имају за циљ да објаве новости које се баве селом, образовањем, као и

⁵² <https://listelist.com/mustafa-guzelgoz-esekli-kutuphane/> (приступљено 20. јануар, 2020)

животним причама о националним и верским херојима. Особа која је прва довела биоскоп у Ургуп био је такође Мустафа Гузелгоз, библиотекар Јавне библиотеке у Ургупу. Омогућио је приказивање многих филмова у сеоским библиотекама и широм округа. Поклоњени касетофони и радио апарати такође су повећали интересовање младих људи за библиотеку. Поред тога, покреће фудбалска и одбојкашка такмичења у организацији библиотеке, како би повећао интересовање омладине која живи у селима округа. Мустафа је и зачетник многих програма за остваривање економског развоја у округу. Удружење пољопривредника, које и данас постоји, основано је такође захваљујући његовом труду. Штавише, Гузелгоз је дао велики допринос развоју гајења грожђа и оснивању винарија у округу (İleri, 2018, p. 51-61).

Мустафа Гузелгоз је узимао у обзир потребе и захтеве мештана у планирању и развоју понуда библиотечких услуга. Водио је рачуна да пружи програме који би допринели не само културном напретку мештана, већ и њиховом економском развоју. Имајући ово у виду, приликом набавке књига за Јавну библиотеку у Ургупу, као и за остале повезане сеоске библиотеке, давао је приоритет издањима из области пољопривреде, сточарства, производње вина, итд. Трудио се да омогући и позајмљивање књига које би привукле пажњу корисника различитог узраста, образовања и занимања. Остао је забележен један пример из 1962. године приликом посете групе библиотекара из иностранства, који су желели да се боље упознају са системом рада покретне библиотеке и допремањем књига уз помоћ теглећег превоза. Наредни пример показује позитиван допринос библиотеке животу мештана. У посети мештанима једног села, неко из групе посетилаца је упитао: “Колико вам значе услуге библиотеке?” Један од мештана је казао: “*Ова библиотека ме је спасила од седам година затвора. Волео сам једну девојку. Питао сам родитеље да ми дозволе да се оженим њоме, али ми нису дозволили. Одлучио сам да је отмам. Онда сам размислио и потражио шта о томе пише у турском кривичном законнику који је могао да се нађе у библиотеци. Када сам сазнао да казна за отмицу износи седам година, одустао сам.* (Keseroğlu, 1991, p. 16).

Мустафа Гузелгоз је био дубоко свестан значаја библиотеке као носиоца очувања, развоја и заштите локалне културне баштине. Његов изражени осећај за то показао се на примеру када је сасвим случајно сазнао да француски туриста, који је боравио у Ургупу, има код себе четири тома књиге “*Les Eglises Rubestres de Cappadoce*” од Guillaume De Jerphonion, чије дело садржи веома важне податке и фотографије о историји Ургупа. Из тог разлога, пожелео је да овим књигама употпуни колекцију библиотеке. Убрзо је контактирао туристу и понудио да откупи књиге за библиотеку. Иако му је понуда одбијена, није одустао. Наредног дана, сазнавши да је туриста отпутовао за Анкару, одмах је кренуо на пут (удаљеност између Ургупа и Анкаре износи око 300 km). Успео је да се сретне са француским туристом и убеди га да откупи овај наслов. Ова драгоцену књига, коју поседује веома мали број библиотека у свету и која је важан историјски и културни извор података о Ургупу, најзад је стигла у Јавну библиотеку града (Keseroğlu, 1991, p. 21-22).

После двадесет осам година рада и пружања значајних услуга мештанима округа Ургуп, као и доприноса турском библиотекарству, Мустафа Гузелгоз је отишао у добровољну пензију 1972. Библиотекар, који је некада превозио књиге на магарцу, основао је у својој каријери дванаест библиотека у градовима и селима округа Ургуп. Успео је да обезбеди услуге покретне библиотеке у скоро тридесет шест села из овог округа, у почетку помоћу теглећег превоза, а касније превозом на моторним возилима. Када је почињао са радом, број књига износио је 2300, а у години његовог пензионисања, 1972, број је износио 200 000 библиотечких јединица (Keseroğlu, 1991, р. 6). Када се узму у обзир услови у Турској у прошлим временима, успеси које је он постигао заиста су велики. Његово име и допринос Јавној библиотеци у Ургупу остали су трајно забележени у историји турског библиотекарства.

Одласком у пензију, Мустафа не прекида везу са својом библиотеком. Пружа широку подршку управницима и библиотекарима који долазе после њега. Приликом сваког свог одласка у Анкару, посећује Управу за библиотеке и публикације, износећи надлежним потребе и захтеве Јавне библиотеке у Ургупу, у нади да добије финансијску подршку као некада, када је био управник те Библиотеке (Bayraktar, 1991, р. 35). Библиотечки одсеци у Турској не прекидају своју сарадњу са њим. Универзитет у Анкари и Одсек за библиотекарство при Универзитету у Истанбулу омогућили су својим студентима сусрете са овим доајеном, организујући честе посете Ургупу или позивајући га да гостује као предавач на Универзитету. Гузелгоз је важио за правог професионалца међу библиотекарима, студентима библиотекарства и академицима који су га посећивали све до 2005. године када је преминуо. Данас постоје три бисте посвећене њему: једна која се налази у Ургупу, његовом родном месту, а преостале две налазе се на градским трговима, (једна од ове две подигнута је у студентском комплексу Малтепе Универзитета) у Истанбулу. Мустафа Гузелгоз, који је свој живот провео у жељи да усрећи свој народ и омогући његов напредак, био је особа коју су поштовали и узимали за пример не само библиотекари, већ и људи разних животних позива.

Слика 3: Биста Мустафе Гузелгоза у студентском комплексу Малтепе Универзитета (Maltepe University)⁵³

⁵³ <http://www.edebiyathaber.net/esekli-kutuphanecinin-heykeli-dikildi/>(приступљено 20. јануар, 2020)

Како запослени у Јавној библиотеци гледају на Мустафу Гузелгоза кроз призму данашњице?

Библиотекар који је некада обављао свој посао допремајући књиге на магарцу, пример је несебичне посвећености послу свим данашњим библиотекарима. Животна каријера Мустафе Гузелгоза нам служи као лекција о томе како позив библиотекара може задобити углед у друштву, којим путем је неопходно пружати покретне библиотечке услуге, на који начин јавне библиотеке могу постати саставни део друштва, које врсте корисних активности треба понудити друштву, итд. Рад и дело Гузелгоза инспирише данашње библиотекаре, дајући им корисне поруке, од којих ћемо навести следеће:

- Као прво и најважније, дело и рад Мустафе Гузелгоза потврђује да библиотекар никада не сме изгубити наду и пасти у разочарење због тешкоћа на које наиђе. Многа села у округу Ургуп нису имала путеве у време када је он радио као библиотекар. Постојао је скоро занемарљив моторни превоз између села. Поред тога, бирократија је спутавала покретање многих услуга које је он желео да спроведе. Ипак, ове негативне околности нису га спречиле да развија потребне услуге и проналази кориснике за које је изгледало незамисливо да постану чланови библиотеке.
- Његов рад такође показује колико је важан труд у успостављању добрих односа са локалном заједницом и колико је за спровођење корисних услуга значајна успешна комуникација између библиотеке и корисника. Овај посао не зависи само од финансијске подршке и могућности које пружа држава. Позадину његовог успеха чине квалитетна комуникација са људима свих професија као што су административни радници, градоначелници, локалне власти, добротвори, трговци, просветни радници, муслиманске верске вође...
- Веома је битно добро познавање потреба корисника којима треба пружити услуге. Понуда услуга подразумевала је претходно упознавање са потребама и одликама корисника. Са друге стране, у жељи да привуче кориснике и помоћу посебних понуда као што су курсеви, коришћење касетофона, гледање филмова, итд., трудио се да набави књиге које би допринеле њиховом друштвеном, културном и економском напретку. Данашњи библиотекари су у предности, јер имају приступ технологији, што им помаже у напреднијем пружању библиотечких услуга новим корисницима, посебно деци, омладини и женама. Поред тога, пожељно је да у своје услуге укључе и технолошке иновације као што су интернет, компјутер, алати за друштвене медије, таблет, итд., како би додали на важности библиотеке.
- Јавне библиотеке су кључна места у којима се чува сећање на прошлост, места која носе одговорност у приближавању културне баштине данашњим генерацијама. Како систем јавних библиотека има централну структуру, пословни подухвати у мањим местима су, нажалост, обично занемарени у пракси. Одлазак Гузелгоза у Анкару, 1960. ради куповине књиге значајне за историју Ургупа, показује колику је важност придавао локалном доприносу у свеопштем развоју библиотекарства.

Може се рећи да је Мустафа Гузелгоз постао извор инспирације за покретање многих нових и корисних услуга последњих година у јавним библиотекама у Турској. Библиотекар Хакан Јуцел (Hakan Yücel) недавно је предузео подухват подизања друштвене свести о значају библиотека. Овај библиотекар, који ради у јавној библиотеци у граду Битлис (Bitlis), је од 2016. до 2017. године делио ученицима сеоских школа књиге и играчке пристигле из целе Турске, које је бициклом превозио у приколици, желећи да подигне свест о значају јавних библиотека. Кроз овај подухват Хакан Јуцел је поклонио 8798 књига у 55 сеоских школа, прешавши укупно 2071 km. Како је његов рад привукао велику пажњу јавности, Јуцела су медији назвали “библиотекар са бициклом” (Yücel, 2019, p.113-116).

Слика 4: Библиотекар Хакан Јуцел у посети једној од школа⁵⁴

Сећање на Мустафу Гузелгоза и његове заслуге на пољу библиотекарства обележава се свечано у библиотекама Турске, а сваке године, у последњој недељи месеца марта, одржава се и манифестација под називом „Недеља библиотеке“. Као један од примера, остварен је програм под слоганом „Библиотекар на магарцу стиже у Одемис“, у сарадњи са Јавном окружном библиотеком и вртићем града Одемис (Ödemiş). Школе тог округа библиотекар су даривали књигама допремљеним на магарцима (Eşekli., 2016). На исти начин поклоњене су и књиге приликом отварања сеоске библиотеке у округу Герменцик (Germencik) у провинцији Аидин (Aydın) (Milliyet Gazetesi, 2019). Оба догађаја имала су велику медијску покривеност.

Слика 5: Посета сеоској школи у Одемису, провинције Измир (İzmir-Ödemiş) у оквиру програма “Библиотекар на магарцу стиже у Одемис”⁵⁵

⁵⁴ <https://www.farkyaranlar.org/tr-tr/fark-yaranlar/hakan-yucel-bisikletli-kutuphaneci>(приступљено 20. јануар, 2020)

У граду Шанлијурфи (Şanlıurfa), Абдулкадир Коркмаз (Abdulkadir Korkmaz) и Нусретин Бичаз (Nusrettin Biçer) покренули су акцију „Читати значи бити на пропутовању“ која је такође важна за ову тему, јер за основу има причу о библиотекару Мустафи Гузелгозу који је некада допремао књиге на теглећој животињи. Ова двојица маштовитих наставника купили су минибус уз помоћ добротвора, а потом осмислили изглед унутрашњег простора минибуса где би сместили полице, мозгалице и уметнички студио. Коркмаз и Бичаз су испоручивали књиге и мозгалице деци, идући од села до села, када није било наставе у школи. (Anadolu Ajansı, 2019).

Слика 6: Посете селима у оквиру програма „Читати значи бити на пропутовању“

Закључак

Главни разлог због кога је Мустафа Гизелгоз стекао високопоштовани статус у историји турског библиотекарства лежи у његовом умећу да ограничене услове рада искористи на најбољи начин, уз реално и мудро сагледавање ситуације у својој земљи и односа међу људима. Допремањем књига у неприступачна места, заживела је идеја да библиотека буде та која ће прва посетити кориснике, уместо устаљеног система у коме се очекује да корисник направи први корак. У овом раду су изнете све важне поруке које је Мустафа Гузелгоз оставио данашњим библиотекарима, не само кроз идеју о покретној библиотеци, већ и кроз корисне сервисе и програме које је спроводио у тадашњим тешким условима.

Корисне услуге и програми јавних библиотека данас су потребнији више него икада. Јавне библиотеке дужне су да развијају корисне услуге у складу са условима и захтевима друштва. Библиотеке које не буду успеле у остваривању ових циљева неће моћи да се одрже и прилагоде променама. Како би оствариле своју одрживост и сачувале свој положај у свету промена, потребни су им библиотекарима са новим идејама, предузимљивији и посвећенији послу више него раније. Ако запослени у јавним

⁵⁵ <http://www.aydin24haber.com/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-birgide-anildi-179891h.htm>
(приступљено 20. јануар, 2020)

библиотекама, а посебно библиотекари, желе да подигну ниво и прихваћеност свог позива, мораће да уложе више напора у реализацији друштвених и културних програма и поред свих тешкоћа и препрека. Такав труд и залагање неће бити узалудни већ ће им, пре или касније, пружити лично и професионално задовољство и служити на понос институцији у којој раде.

Литература

1. Anadolu Ajansı, (2019). Retrieved January 21, 2020, from <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/minibusle-koy-cocuklarina-kitap-tasiyorlar/1606953>
2. Ataberk, M. O. (1991). Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane. H.S. Keseroğlu (Comp.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. inside (pp. 27-31). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
3. Bayraktar, N. (1991). Mustafa Güzelgöz'e dair. H.S. Keseroğlu (Comp.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. inside (pp. 32-35). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
4. Eşekli Kütüphaneci Birgi'de anıldı. (2016). Retrieved January 21, 2020, from <http://www.kucukmenderes.com.tr/haber/7138/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-birgide-anildi-07-04-2016.html>.
5. Erdoğan, P. (1986). 130. Yılında Ürgüp Tahsinağa Halk Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Dergisi*, 35 (1), 40-45.
6. Gezici kitaplık, okuyan köylü. (1991). H.S. Keseroğlu (Comp.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. inside (pp. 100-109). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
7. Güzelgöz, M. (1959). Ürgüp'te gezici kütüphane servisi nasıl teşkil edildi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Dergisi*, 8 (3-4), 12-15.
8. İleri, A. and Talipoğlu, T. (2018). Eşekle gelen aydınlık Mustafa Güzelgöz kitabı. İstanbul: Kartal Belediyesi.
9. Keseroğlu, H. S. (1991). Mustafa Güzelgöz ile söyleşi. H.S. Keseroğlu (Comp.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. inside (pp. 11-26). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
10. Keseroğlu, H. S. (1991). Sunuş. H.S. Keseroğlu (Comp.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. inside (pp. 5-7). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
11. Milliyet Gazetesi. (2019). Kütüphaneye kitaplar eşekle taşındı. Retrieved January 21, 2020, from <http://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/aydin/germencik/kutuphaneye-kitaplar-esekle-tasindi-6106267>.
12. Yücel, H. (2019). Köy çocuklarının bisikletli kahramanı: Bisikletli kütüphaneci. *Türk Kütüphaneciler Derneği Dergisi*, 33 (2), 112-118.

TÜRKİYE’DE YARATICI HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETLERİNDE ÖNCÜ BİR İSİM: EŞEKLİ KÜTÜPHANECİ MUSTAFA GÜZELGÖZ

Özet

Bu çalışmada 1950’li yıllarda Türkiye’de eşek sırtında yolu olmayan dağ köylerine kitap taşıyan bir kütüphanecinin, Mustafa Güzelgöz’ün hayatı ve kütüphanecilik mesleğine yaptığı hizmetler anlatılacaktır. Günümüzde “Eşekli Kütüphaneci” olarak da anılan Mustafa Güzelgöz Ürgüp İlçesinin dağ köylerine eşek sırtında kitap taşımının ötesinde, yaptığı etkili çalışmalar ve yaratıcı hizmetlerle hem Ürgüp hem de Türk Kütüphaneciliği için unutulmaz birisi olmuştur. Güzelgöz mesleğini yapmak için birçok sıkıntılara, zorluklara göğüs germiş, her koşulda mesleğinin gelişmesi ve ilerlemesi için üstün çaba sarf etmiştir. O, kendini mesleğine adanmış örnek bir kütüphanecidir. Bu özellikleriyle Eşekli Kütüphaneci sadece Türk Kütüphanecileri için değil, Dünyadaki pek çok farklı ülkedeki kütüphaneciler için de ilham alınması gereken bir meslek öncüsüdür. Bu çalışma ile Türkiye’deki kütüphanecilik mesleğine değerli katkıları olan “Eşekli Kütüphaneci” Mustafa Güzelgöz’ün ve hizmetlerinin Sırbistan’daki kütüphaneciler tarafından da tanınması amaçlanmaktadır. Mustafa Güzelgöz’ün hayatı ve hizmetleri Sırbistan’daki kütüphaneci meslektaşlar için bir ilham ve motivasyon kaynağı olabilirse, çalışma hedefine ulaşmış olacaktır.

Giriş

Her meslek alanında var olan öncü kişilerin hayatlarının, meslek adına yaşadıkları sıkıntıların, ve mesleklerinin ilerlemesi yaptıkları katkıların gün yüzüne çıkarılması, mesleklerin ilerlemesi adına büyük faydalar sağlamaktadır. Geçmişte yaşamış ve iz bırakmış meslek büyüklerinin hayat ve hizmetlerinin incelenmesi, O mesleğin bugünkü durumunu anlamak ve yorumlamak için de yararlar sağlar. Ayrıca herhangi bir meslek alanındaki öncü kişiliklerin hayatlarını ve hizmetlerini ele alan çalışmalar, günümüzde o alanda çalışan meslek elemanlarının incelenen kişinin tecrübelerinden ve hizmetlerinden ilham alması açısından da son derece önemlidir.

Kütüphanecilik mesleği insanoğlunun bilgi ve öğrenme gereksinimlerinden doğmuş ve başlangıcı, yazının ve kütüphanelerin ortaya çıkışına kadar uzanan kadim bir meslektir. Kütüphanecilik mesleğinin köklerini binlerce yıl öncesine götürmek mümkündür. Tarihin en eski ve saygın mesleklerinden birisi olan kütüphanecilik geçmişten günümüze uzanan süreçte

birçok büyük meslek öncüsü yetiştirmiştir. Bunlardan bazıları hafızalardan silinirken, bazıları ise hala kütüphaneciler ve toplum tarafından hatırlanmakta ve saygıyla anılmaktadır.

1950’li ve 60’lı yılların Türkiye’inde eşeklerine yüklediği sandıklar dolusu kitaplarla, susuz, elektriksiz, yolsuz, köylere kütüphane hizmeti götüren Mustafa Güzelgöz de, yaptığı çalışma ve hizmetlerle Türkiye’de hem kütüphaneciler tarafından hem de toplum tarafından hala hatırlanan, saygı ile anılan bir meslek büyüğüdür. Bu çalışmada Türkiye’de kütüphanecilik mesleğine önemli katkıları olan ve günümüzde “Eşekli Kütüphaneci” olarak da anılan Mustafa Güzelgöz’ün hayatı ve kütüphanecilik mesleğine yaptığı katkılar ele alınacaktır. Mustafa Güzelgöz’ün gerçekleştirdiği hizmetler Türkiye’nin de ötesinde farklı coğrafyalardaki ülkeler için de örnek ve ilham alınması gereken çalışmalardır. Bu nedenle çalışmada Türkiye’deki kütüphanecilik mesleğine değerli katkıları olan “Eşekli Kütüphaneci” Mustafa Güzelgöz’ün Türkiye dışındaki tanınırlığının artırılması da amaçlanmaktadır.

Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz ve Hizmetleri

Mustafa Güzelgöz 1921 yılında Ürgüp’te doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Ürgüp’te bitirdi. Ortaokuldan sonra ailesinin maddi imkânsızlıklarından dolayı öğrenim hayatına devam edemeyen Güzelgöz, İstanbul’a giderek burada bir süre memur olarak çalıştı. 1940 yılında askere giden Güzelgöz, 2. Dünya savaşının devam etmesi nedeniyle yaklaşık üç buçuk yıl askerlik yaptı. Askerliğini bitirdikten sonra Ürgüp’e dönen Mustafa Güzelgöz, 1944 yılında burada bulunan Ürgüp Tahsin Ağa Kütüphanesinde memur olarak göreve başladı (Ataberk, 1991, s. 27)

Kütüphanedeki memuriyetinin ilk yıllarında yaşadığı bir olay Mustafa Güzelgöz’ün meslek hayatını baştan aşağı değiştirmiştir. Mustafa Güzelgöz’ünde içinde bulunduğu ilçe bürokratlarından oluşan bir heyet Ürgüp’ün bir köyüne açılış programı için giderler. Burada köylüler hakime, savcıya, öğretmene, veterinerine, doktora, sağlık memuruna, nüfus memuruna, ilgi gösterip, ikramlarda bulunurken Mustafa Güzelgöz ile ilgilenen kimse olmamıştır. Hatta Güzelgöz’e oturacak bir yer bile gösterilmemiştir. Yaşadığı olay ilk önce moralini bozsa da Güzelgöz düşündüğünde bu davranışın normal olduğuna karar verdi. Çünkü doktor köylünün hastasını muayene ediyor, veteriner hayvanını, diğer memurlar ise köylünün ilçeye geldiğinde bir sorununu çözmesinde yardımcı oluyordu. Doğal olarak vatandaş kendine hizmet edene değer veriyor, hizmet etmeyene değer vermiyordu. Güzelgöz, kendine şu soruyu sordu: Ben neden köylü vatandaşıma hizmet sunamıyorum? (Keseroğlu, 1991, s. 13)

Yaşadığı bu olaydan sonra hızlı bir şekilde çalışmalarına başlayan Mustafa Güzelgöz, önce köylere kütüphane kurmak için bir dernek kurar. Sonra Türkiye’nin İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerinde yaşayan Ürgüplülere tespit ederek onlara bir mektup gönderir. Mektupta şu ifadeler yer almaktadır:

“Sayın Hemşerilerim; ben memleketimizde köylere kütüphane açma hamlesine giriştim. Elinizde okuduğunuz kitaplarınız varsa bize gönderin. Çünkü insan ölür, kitap kalır. Bir gün gelir sizin torununuzun torunu o kütüphaneye uğradığı zaman dedemin de kitabı varmış diye arar bulur, sizi yad eder.”

Gönderilen mektup etkisini kısa zamanda gösterir ve kütüphaneye kutu kutu bağış kitaplar gelmeye başlar. Gelen bağış kitaplarla Mustafa Güzelgöz ilk köy kütüphanesini Karain Köyünde açar. Köyde kütüphane açmakla yetinmeyen Güzelgöz, kütüphanenin sürdürülebilir hizmetler sunabilmesi için köyde kütüphane koruma ve geliştirme derneğinin kurulmasına öncülük eder. Karain Köyünde kütüphanenin kurulmasından sonra birçok köyden de kütüphane kurulması için Mustafa Güzelgöz'e talepler gelmeye başlar. Köylerden gelen yoğun istek üzerine Mustafa Güzelgöz köylere kütüphaneler açabilmek için Başkent Ankara'ya "Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü"ne gider. Burada dönemin Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürü Aziz Berker ile yaptığı görüşmede kendisine "Türkiye'de birçok ilçede kütüphane bulunmazken sen köylere mi kütüphane açmak istiyorsun? Bu mümkün değil" cevabı verilir. Ancak Mustafa Güzelgöz bu cevapla yıldılmaz. En azından kütüphanesine bir memur kadrosu verilmesini ister ve "gerisini ben bir şekilde çözerim" der. İstedığı kadroyu alarak Ürgüp'e dönen Güzelgöz, burada Memur kadrosuna atamasını yapmayı düşündüğü memur adayıyla bir görüşme yapar ve "seni memur olarak kütüphaneye alacağım ama kütüphanede çalışmayacaksın. Her gün eşek sırtında farklı köylere kitap taşıyacaksın. Eğer kabul edersen hemen göreve başlayabilirsin" diye söyler (İleri, 2018, s. 42-43).

Memur adayının Mustafa Güzelgöz'ün teklifini kabul etmesiyle "Eşekli Kütüphane"nin hikâyesi de başlar. Eşekli kütüphane sistemi oldukça basittir. Bir eşeğin sırtına 200 kitabı alabilecek bir ödünç kitap verme sandığı yapılıyor ve kütüphane memuru her gün farklı köylere giderek bir yandan daha önce kullanıcılara ödünç verdiği kitapları iade alıyor, diğer yandan kullanıcılara yeni kitaplarını teslim ediyordu. Hizmet verilen köyler birbirlerine yakınlıklarına göre gruplandırılıyor ve eşekli kütüphane, her gün farklı gruplardaki köylere hizmet götürüyordu. Ödünç verilen ve iade edilen kitapların takibi kütüphane memurunun yanında taşıdığı ödünç kitap verme defterinden yapılıyordu. Eşekli kütüphane, köylere gitmeden önce cami hoparlöründen köye duyurusu yapılıyor ve daha önceden belirlenmiş olan köy meydanı, cami avlusu, okul bahçesi, gibi merkezi bir konumda köylülere halk kütüphanesi hizmeti sunuluyordu (Güzelgöz, 1959, 13-15). Mustafa Güzelgöz tarafından sunulan "eşekli kütüphane" hizmeti Ürgüp'teki kitap okuma oranını da önemli oranda yükseltmişti. 1963 istatistiklerine göre 28.000 nüfuslu ilçede 28.750 kitap okunmuştur. Aynı istatistiklere göre kütüphane okuyucularının çoğunlukla edebiyat, tarih, dini kitaplar, tarım kitapları, sağlık kitaplarına ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır (Gezici..., 1991, s. 100-104).

Resim 1: Eşekli kütüphane Ürgüp Köylerinde

1957 yılında ulusal bir dergide Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane konulu bir yazı yer alınca Mustafa Güzelgöz bir anda Türkiye’de tanınan bir kişi olur. Özellikle 1960’lı yıllardan itibaren “Eşekli Kütüphane” dış basının da ilgisini çeken bir konu olmuştur. Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz, 1963 yılında Amerika’da faaliyet gösteren “The Lane Bryant Uluslararası Gönüllü Ödül Komitesi” tarafından gönüllü olarak ve karşılık beklemezsizin yaptığı özverili çalışmalardan dolayı birçok ülkeden, pek çok adayın arasından sıyrılarak ödül almaya hak kazanır. Bu ödülü aldıktan sonra yurtiçi ve yurtdışından birçok insan “eşekli kütüphane” sistemini görmek ve Mustafa Güzelgöz ile tanışmak için Ürgüp’ü ziyaret etmeye başlar. Bu dönemde Ürgüp Halk Kütüphanesine yapılan destekler de gözle görülür bir oranda artmıştır. 1963 yılında İktisadi Kalkınma Başkanlığı tarafından eski bir jeep hediye edilir kütüphaneye. Ancak bu jeep sık sık arıza yaptığı için gezici kütüphane hizmetlerinde çok verimli kullanılamaz. 1967 yılında kütüphaneye ABD Büyükelçiliği tarafından gezici kütüphane olarak kullanılması için yeni bir pikap hediye edilir (Erdoğan, 1986, s. 42). O zamana kadar Ürgüp ve çevresindeki 36 köye gezici kütüphane hizmetini 5 eşek, 3 at ve 1 katırla sürdüren Ürgüp Halk Kütüphanesi, hediye edilen pikapı gezici kütüphane hizmetlerinde kullanmaya başlar ve 1968 yılında emektar hayvanlarını bir törenle emekli eder (Keseroğlu, 1991, s. 19-20).

Mustafa Güzelgöz’ün Ürgüp Halk Kütüphanesinde yaptığı çalışmalar sadece “eşekli kütüphane” hizmeti ile sınırlı değildir. Güzelgöz, kütüphanenin kadınlar tarafından fazla kullanılmadığını görünce kadınları kütüphaneye çekmek için yeni yöntemler geliştirir. Yardımseverlere başvurarak kütüphaneye ve bağlı köy kütüphanelerine dikiş makineleri alır. Haftanın belirli günleri kütüphanede dikiş kursları açar. Kütüphaneye kadınların ilgisini çekecek elişi, yemek, çocuk bakımı, ev ekonomisi vb. konularında kitap ve dergiler alır. Dergi ve kitapları kurs yapılan odalara yerleştirerek kütüphaneye gelen kursiyer kadınların kitaplara olan ilgisini arttırmaya çalışır. Şahinefendi Köyünde yaşayanların talepleri doğrultusunda köydeki kütüphaneye de bir halı tezgahı temin eden Mustafa Güzelgöz, burada açtığı kurs ile köy kadınlarının halı dokumasını öğrenmelerine vesile oldu. İleriki zamanlarda köyün ekonomik hayatında Halı dokumacılığı oldukça önemli bir yere sahip olacaktır.

Resim 2: Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz

Güzelgöz bazı köy kütüphanelerinde duvar gazetesi çalışmaları da yapar. Duvar gazetelerinde köyle ilgili haberler, köylüleri eğitici bilgiler ve bazı dini ve milli kahramanların hayat hikâyeleri yer almaktadır. Ürgüp'e ilk sinemayı getiren de Ürgüp Halk Kütüphanesinin Eşekli Kütüphanecisi Mustafa Güzelgöz'dür. Güzelgöz İlçe kütüphanesinde ve köy kütüphanelerinde birçok film gösterimi yapar. Kütüphaneye bağış olarak kazandırdığı kasetçalar ve radyolar da gençlerin kütüphaneye olan ilgisini arttırmaktaydı. Ayrıca ilçe ve köydeki gençlerin kütüphaneye olan ilgisini arttırmak amacıyla kütüphane tarafından organize edilen futbol ve voleybol turnuvaları düzenler. Mustafa Güzelgöz yöresinin ekonomik gelişimi içinde birçok faaliyetin gerçekleştirilmesinde öncü bir rol üstlenmiştir. Bugün hala Ürgüp'te faaliyet gösteren tarım birlik ve kooperatifleri onun gayretleri sonucunda açılmıştır. Ayrıca İlçede bağcılığın gelişmesinde ve şarap fabrikalarının kurulmasında da Mustafa Güzelgöz'ün büyük katkıları bulunmaktadır (İleri, 2018, s. 51-61).

Mustafa Güzelgöz halk kütüphanesi hizmetlerini planlarken ve sunarken yerel halkın istek ve gereksinimlerini hep göz önünde bulundurmıştır. Kütüphane dermesinde halkın kültürel gelişimine katkı sağlayacak eserlerin yanında ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak eserlerin bulunmasına da özen göstermiştir. Bu bağlamda hem Ürgüp'teki halk kütüphanesinde hem de bağlı köy kütüphanelerinde ve gezici kütüphane hizmetlerinde derme oluştururken tarım, hayvancılık, şarapçılık, vb. konular hakkındaki yayınlara öncelik vermiştir. Kütüphanenin farklı yaş, sınıf ve meslekten oluşan kullanıcı gruplarının dikkatini çekecek ve gereksinimlerini karşılayacak yayınları dermeye eklemeye özen göstermiştir. 1962 yılında yabancı bir kütüphaneci grubunun Ürgüp'teki eşekli kütüphane sistemini incelemek amacıyla yaptıkları ziyaret sırasında yaşanan bir olay Ürgüp'teki halk kütüphanesi hizmetlerinin halkın hayatına yaptığı olumlu katkıyı göstermesi açısından son derece güzel bir örnektir. Gezi sırasında bir köyü ziyaret eden grup, köylülere "kütüphane hizmetlerinden yararlanıyor musunuz?" diye bir soru sorarlar. Soruya yanıt veren bir köylü:

"Bu kütüphane beni 7 buçuk yıl hapisten kurtardı. Bir kız sevdim. Ailesinden istedim kızı vermediler. Kızı kaçırmaya karar vermiştim ki Kütüphanede bulunan Türk Ceza Kanununa bir bakayım dedim. Kız kaçırma suçunun cezasının 7 buçuk yıl olduğunu öğrenince vazgeçtim" der (Keseroğlu, 1991, s. 16).

Mustafa Güzelgöz Ürgüp Halk Kütüphanesindeki hizmetlerinde, kurumunun yerel bellek olma misyonu taşıması ve yerel kültür mirasının korunması ve yaşatılmasındaki sorumluluğu konularında da son derece hassastır. Şu hatıra Güzelgöz'ün bu konudaki hassasiyetini çok güzel yansıtmaktadır: Mustafa Güzelgöz bir tesadüf sonucu Ürgüp'e gelen Fransız bir turiste Guillaume De Jerphonion'un 4 ciltlik "Les Eglises Rubestres de Cappadoce" isimli eserinin olduğunu öğrenir. Bu eserde Ürgüp'ün yerel tarihi açısından oldukça önemli bilgi ve resimler bulunmaktadır. Bu nedenle kitapları kütüphane dermesine dahil etmek isteyen Güzelgöz hemen turiste ulaşır ve kitabı kütüphaneye satmasını ister. Adamdan hayır cevabı gelmesine rağmen işin peşini bırakmaz. Ertesi gün Fransız turistin Ankara'ya gittiğini öğrenen Güzelgöz de hemen yola koyulur ve Ankara'ya gider (Ürgüp ile Ankara arasındaki mesafe yaklaşık 300 km'dir). Ankara'da da Fransız turiste ulaşmayı başaran Güzelgöz, yoğun ısrarlarıyla kitabı satmaya razı eder. Bugün dünyada çok az kütüphanede nüshası bulunan ve Ürgüp'ün yerel kültürü ve tarihi açısından da son derece

önemli olan bu nadide kitabı Ürgüp Halk Kütüphanesi'ne kazandırmış olur (Keseroğlu, 1991, s. 21-22).

Mustafa Güzelgöz 28 yıl Ürgüp halkına ve Türk Kütüphaneciliğine büyük hizmetler verdikten sonra 1972 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. Eşekli kütüphaneci hizmet hayatı boyunca Ürgüp'e bağlı kasaba ve köylerde 12 kütüphane kurmuştur. Ürgüp ve çevresinde yer alan 36 köye de önceleri eşeklerle, daha sonra ise motorlu araçlarla gezici kütüphane hizmeti sunmayı başarmıştır. Kütüphanedeki görevine başladığında 2300 olan kitap sayısı emekli olduğu 1972 yılında yaklaşık 200 bin olmuştur (Keseroğlu, 1991, s. 6). O dönemlerin Türkiye'sinin şartları göz önüne alındığında Mustafa Güzelgöz'ün başardığı işler gerçekten çok büyüktür. Ürgüp Halk Kütüphanesinde yapmış olduğu çalışmalarla Mustafa Güzelgöz Türk Kütüphaneciliğinin unutulmaz isimleri arasına girmiştir.

Emekli olduktan sonra da kütüphanesi ile bağıni koparamaz Mustafa Güzelgöz. Kendinden sonra gelen kütüphane müdürlerine ve kütüphanecilere her konuda destek olmaya çalışır. Ankara'ya her gittiğinde Kütüphaneler Yayınlar Genel Müdürlüğü'nü ziyaret eder ve Ürgüp Halk Kütüphanesinin ihtiyaç ve gereksinimlerini yöneticilere aktarır, sanki hala kütüphanenin müdürüymüş gibi kütüphane için ödenek almaya çalışır (Bayraktar, 1991, s. 35). Türkiye'deki kütüphanecilik bölümleri de Mustafa Güzelgöz ile bağlarını koparmamışlardır. Ankara Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümleri sık sık Ürgüp'e geziler düzenleyerek ya da Mustafa Güzelgöz'ü üniversitelerine konuşmacı olarak davet ederek öğrencilerin mesleğin duayen ismiyle tanışmalarına olanak yaratmışlardır. Mustafa Güzelgöz 2005 yılında vefat edene kadar kütüphanecilerin, kütüphanecilik bölümü öğrencilerinin ve akademisyenlerin sık sık ziyaret ettiği bir meslek büyüğü olmuştur. Bugün biri memleketi Ürgüp olmak üzere Türkiye'de üç adet Mustafa Güzelgöz heykeli bulunmaktadır. Heykellerin ikisi şehir meydanında yer alırken, bir heykel ise İstanbul Maltepe Üniversitesinin kampüsünün içinde yer almaktadır. Halkının mutluluğu ve kalkınması için bir ömür tüketen Mustafa Güzelgöz sadece kütüphaneciler için değil, toplumun her kesiminden insanın saygı duyduğu ve örnek aldığı bir kişidir.

Resim 3: Mustafa Güzelgöz'ün Maltepe Üniversitesi Kampüsü içerisinde bulunan heykeli

Halk Kütüphanesi Çalışanları İçin Bugünün Penceresinden Mustafa Güzelgöz'e Bakmak

Günümüzde Türkiye'deki halk kütüphanelerinde çalışan kütüphaneciler için Eşekli Kütüphaneci birçok açıdan örnek alınması gereken bir meslek öncüsüdür. Kütüphanecilik mesleğinin toplumda nasıl saygınlık kazanacağı, gezici kütüphane hizmetlerinin nasıl verilmesi gerektiği, halk kütüphanelerinin içinde bulunduğu toplumla nasıl bütünleşeceği, topluma dokunacak ne gibi etkinlik ve hizmetler sunacağı vb. konularında Mustafa Güzelgöz'ün meslek hayatı bir ders niteliğindedir. Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz'ün hizmet verdiği halkın gelişimi ve kalkınması için yaptığı çalışmalar ve hizmetler günümüz kütüphanecilerine pek çok ilham ve mesaj vermektedir. Bu mesajlardan bazıları aşağıda sıralanmaya çalışılmıştır:

- Her şeyden önce Mustafa Güzelgöz'ün çalışmaları günümüz kütüphanecilerine karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında asla umutsuzluğa ve karamsarlığa düşmemeleri gerektiğini göstermektedir. Zira Güzelgöz'ün yaratıcı hizmetlerini sunduğu dönemlerde Ürgüp'te birçok köyün yolu bulunmamaktaydı. Köyler arasında motorlu taşıtlarla ulaşım yok denecek kadar azdı. Yapmak istediği birçok hizmette bürokratik engellerle karşılaştı. Ancak bu olumsuz şartlar Mustafa Güzelgöz'ü yaratıcı hizmetler geliştirmesine ve halk kütüphanesine ulaşamayan kullanıcılara erişmesinin önüne geçemedi.
- Mustafa Güzelgöz'ün başarılı çalışmaları halk kütüphanelerinin etkin hizmetler sunabilmesi için halkla ilişkiler çalışmalarının ve etkin iletişimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Mustafa Güzelgöz o dönemde sadece devletin sağladığı ödenek ve imkanlarla bu çalışmaların hiçbirini yapamazdı. Güzelgöz'ün başarısının arka planında yatan faktör Onun İlçe, il ve başkent bürokratlarıyla, belediye başkanlarıyla, muhtarlarla, hayırseverlerle, esnaflarla, öğretmenlerle, imamlarla... kısacası toplumun tüm tabakalarıyla kurduğu etkin iletişimdir.
- Mustafa Güzelgöz hizmet verdiği halkı çok iyi tanıyordu. Kütüphane hizmetlerini sunarken kullanıcıların özelliklerini ve gereksinimlerini göz önünde bulunduruyordu. Bir yandan kullanıcıları promosyon, kurs, radyo, teyp ve sinema saati, vb etkinliklerle kütüphaneye çekerken diğer yandan onların sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak kitapları kütüphaneye kazandırarak okurlarla kitapları buluşturmaya gayret ediyordu. Bugünün kütüphanecileri de özellikle çocukları, gençleri ve kadınları kütüphaneye çekmek için teknolojinin sunduğu fırsatlardan en üst düzeyde yararlanmalı, internet, bilgisayar, sosyal medya araçları, tablet, vb. teknolojik yenilikleri kütüphaneye değer yaratacak şekilde hizmetlerde kullanmalıdırlar.
- Halk kütüphaneleri önemli yerel bellek kurumlarından birisidir ve yerel kültür mirasının yarınları aktarılmasında sorumluluk taşırlar. Türkiye'de halk kütüphanesi sisteminin merkezi ağırlıklı yapısından dolayı genellikle uygulamada halk kütüphanelerinin yerel misyonları ne yazık ki bugün dahi göz ardı edilmektedir. 1960'lı yıllarda Güzelgöz'ün Ürgüp'ün yerel tarihi açısından önem taşıyan bir kitabı satın alabilmek için Ankara'ya kadar gitmesi Onun yerel unsurlara verdiği önemi göstermektedir.

Türkiye’de halk kütüphanelerinde son yıllarda yapılan birçok özgün ve yaratıcı çalışmaların ilham kaynağının Mustafa Güzel olduğunu söylemek mümkündür. Hakan Yücel, son dönemde Mustafa Güzelgöz’den ilham alarak çok yaratıcı ve toplumda farkındalık yaratacak bir etkinlik düzenleyen kütüphanecilerden birisidir. Bitlis İl Halk Kütüphanesi Kütüphanecisi Hakan Yücel, 2016 ve 2017 yıllarında, halk kütüphaneleri alanında bir farkındalık yaratmak amacıyla bisikletiyle köy okullarını ziyaret ederek bisikletinin römorkunda taşıdığı Türkiye’nin dört bir yanından gönderilen kitapları ve oyuncakları öğrencilere hediye etmektedir. Hakan Yücel çalışmalarına başladığı tarihten itibaren toplam 2.071 kilometre pedallayarak 55 köy okuluna 8.798 kitap hediye etmiştir. Çalışmaları ulusal medyada da büyük ilgi çeken Hakan Yücel’e medya tarafından “eşekli kütüphaneci”ye benzer bir şekilde “bisikletli Kütüphaneci” ismi verilmiştir (Yücel, 2019, s.113-116).

Resim 4: Bisikletli Kütüphaneci Hakan Yücel Bir Köy Okulu Ziyaretinde

Türkiye’de bazı kütüphanelerin açılış törenlerinde ve Mart ayının son haftası kutlanan Kütüphane Haftası etkinliklerinde de Mustafa Güzelgöz’den ilham alınan etkinlikler yapılmaktadır. Örneğin Ödemiş İlçe Halk Kütüphanesi ve Ödemiş Anaokulunun işbirliği ile yapılan “Eşekli Kütüphaneci Ödemiş’te” isimli etkinlikte eşek sırtına yüklenen kitaplarla okullar ziyaret edilerek öğrencilere ücretsiz kitaplar dağıtılmıştır (Eşekli..., 2016). Aydın’ın Germencik ilçesinde kurulan ve Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz’ün ismi verilen bir köy kütüphanesinin açılışında da okula bağışlanan kitaplar eşek sırtında taşınmıştır (Milliyet Gazetesi, 2019). Her iki etkinlikte yerel ve ulusal basında geniş yer bulmuştur.

Resim 5: İzmir-Ödemiş’te yapılan “Eşekli Kütüphaneci Ödemiş’te” etkinliği kapsamında bir köy okulu ziyareti.

Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde sınıf öğretmeni yapan Abdülkadir Korkmaz ve Nusrettin Biçer'in "Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz"den ilham alarak başlattıkları "Okumak Yolda Olmaktır Projesi"de çalışma kapsamında konumuz açısından oldukça önemli bir projedir. İki idealist öğretmen önce hayırseverlerin desteğiyle bir minibüs temin etmişler ve minibüsü dizayn ederek içine kitaplık ve zeka oyunlarının olduğu alan ve sanat atölyesi kurmuşlardır. Korkmaz ve Biçer okul saatleri dışında minibüse doldurdukları kitap ve zeka oyunlarını köy köy gezerek çocuklara ulaştırmışlardır (Anadolu Ajansı, 2019).

Resim 6: Okumak Yolda Olmaktır Projesi kapsamında yapılan köy ziyaretleri

Sonuç

Mustafa Güzelgöz'ün Türk Kütüphanecilik tarihinde ölümsüz bir konuma gelmesinin ana nedeni; O'nun ülkesine ve insanına gerçekçi bir gözle ve sağduyu ile bakarak, elindeki sınırlı imkanları maksimum düzeyde kullanabilme becerisi olmuştur. Eşekli Kütüphane uygulaması Türkiye'de halk kütüphanelerinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu sistem halk kütüphanelerinde halkın kütüphaneye gelmesinin ötesinde kütüphanenin halkın ayağına gitmesi düşüncesinin filizlenmesine yol açmıştır. Çalışmada da ifade edildiği gibi Mustafa Güzelgöz sadece "eşekli kütüphane" hizmetiyle değil, o dönemin zor koşullarında gerçekleştirdiği birçok yaratıcı hizmet ve çalışma ile de günümüz kütüphanecilerine önemli mesajlar vermektedir.

Günümüz dünyasında halk kütüphaneleri için yaratıcı hizmet ve etkinlikler daha önce hiç olmadığı kadar önemli ve elzemdir. Halk kütüphaneleri, içinde bulunduğu toplumun gereksinim ve şartlarına uygun politikalar geliştirebilmek için yaratıcı ve farklı hizmetler geliştirmek zorundadır. Bunu başaramayan halk kütüphanelerinin kendilerini yenileme ve değişime uyum sağlayabilme yeteneklerini kaybedecekleri açıktır. Halk kütüphanelerinin değişen dünyadaki etkinlik ve güçlerini sürdürebilmeleri için yeni "eşekli kütüphaneci"lere, yani yaratıcı ve üretken kütüphanecilere hiç olmadığı kadar ihtiyaç vardır. Başta kütüphaneciler olmak üzere tüm halk kütüphanesi çalışanları kurumlarının ve mesleklerinin saygınlığını ve popülaritesini arttırmak istiyorlarsa; tüm olumsuzluklara ve imkânsızlıklara

rağmen sosyal ve kültürel etkinlikler için daha fazla emek ve çaba harcamalıdır. Harcanan emek ve çaba kesinlikle boşa gitmeyecek; gerek kişisel, gerek kurumsal, gerekse de mesleki olarak er ya da geç emeklerin karşılığı geriye dönecektir.

Kaynakça

1. Anadolu Ajansı, (2019), 22 Ocak 2019 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/minibusle-koy-cocuklarına-kitap-tasıyorlar/1606953> adresinden erişildi.
2. Ataberk, M. O. (1991). Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane. H.S. Keseroğlu (Yay. Haz.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. içinde (ss. 27-31). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
3. Bayraktar, N. (1991). Mustafa Güzelgöz'e dair. H.S. Keseroğlu (Yay. Haz.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. içinde (ss. 32-35). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
4. Eşekli Kütüphaneci Birgi'de anıldı. (2016). 21 Ocak 2020 tarihinde <http://www.kucukmenderes.com.tr/haber/7138/esekli-kutuphaneci-mustafa-guzelgoz-birgide-anildi-07-04-2016.html> adresinden erişildi.
5. Erdoğan, P. (1986). 130. Yılında Ürgüp Tahsinağa Halk Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Dergisi*, 35 (1), 40-45.
6. Gezici kitaplık, okuyan köylü. (1991). H.S. Keseroğlu (Yay. Haz.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. içinde (ss. 100-109). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
7. Güzelgöz, M. (1959). Ürgüp'te gezici kütüphane servisi nasıl teşkil edildi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Dergisi*, 8 (3-4), 12-15.
8. İleri, A. and Talipoğlu, T. (2018). *Eşekle gelen aydınlık Mustafa Güzelgöz kitabı*. İstanbul: Kartal Belediyesi.
9. Keseroğlu, H. S. (1991). Mustafa Güzelgöz ile söyleşi. H.S. Keseroğlu (Yay. Haz.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. içinde (ss. 11-26). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
10. Keseroğlu, H. S. (1991). Sunuş. H.S. Keseroğlu (Yay. Haz.). *Mustafa Güzelgöz ve Eşekli Kütüphane*. içinde (ss. 5-7). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
11. Milliyet Gazetesi. (2019). Kütüphaneye kitaplar eşekle taşındı. 21 Ocak 2020 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/aydin/germencik/kutuphaneye-kitaplar-esekle-tasindi-6106267> adresinden erişildi.
12. Yücel, H. (2019). Köy çocuklarının bisikletli kahramanı: Bisikletli kütüphaneci. *Türk Kütüphaneciler Derneği Dergisi*, 33 (2), 112-118.